NYHETER

Förkyld med feber? Rätt att stanna hemma

När tycker nordborna det är OK att stanna hemma istället för att gå till jobbet? Det beror på vilket land vi talar om. Danskarna är mest accepterande vad gäller sjukskrivningar, och listar stress på jobbet som den mest acceptabla orsaken att stanna hemma. I Finland och Island går den attityden inte hem alls. Där är inställningen till sjukskrivningar mycket mer restriktiv.

Text: Carl-Gustav Lindén

Foto: Scanpix/arkiv:

Sjukskrivningarna belastar de nordiska samhällena med stora utgifter. Med en rad olika politiska åtgärder försöker man nu få ner nivån på ohälsan. En färsk nordisk jämförelse visar ändå att det är väldigt svårt att säga något om vilka effekter förändringar i systemet får. Däremot varierar attityderna till att sjukskriva sig, vilket framgår tydligt ur den första samnordiska attitydundersökningen i frågan. Förkyld med feber är ursäkten som accepteras av många, 21 procent av de tillfrågade nordborna ansåg att man ska stanna hemma när man känner sig krasslig. Åsikterna är ändå delade, för 12 procent tyckte att detta aldrig duger som förklaring. I synnerhet svenskar (27 procent) och finländare (25 procent) accepterar att man överhuvudtaget inte ska gå på jobb med förkylning - i mycket mindre grad norrmän, där bara nio procent tycker att det alltid är en godtagbar orsak. Attityden hänger också samman med ålder och utbildning. Unga personer med hög utbildning är den grupp som oftast anser att förkylning och feber ska accepteras som skäl till frånvaro.

Stress eller mobbning

Att någon familjemedlem behöver hjälp - eller att man är mobbad på arbetsplatsen duger också nästan lika ofta som förkylning. Men där finns stora variationer mellan länderna. Islänningar och finländare har liten förståelse för prat om mobbning, och accepterar heller inte förklaringar om att det för stressigt på jobbet: varannan tycker att stress absolut inte kan vara en orsak att sjukskriva sig.

Däremot visar danskarna mest förståelse när det handlar om mobbning och stress på jobbet och skiljer sig markant från övriga Norden. Även norrmännen tycker det är en fullgod orsak till sjukskrivning att vara mobbad på jobbet. Problem i äktenskapet duger ofta som förklaring för danskarna, men mycket mindre för finländarna.

Att nattsömnen var dålig är ingen bra förklaring, inte heller att man drack för mycket kvällen innan. Baksmälla är en ursäkt som delvis duger bara i Finland, i Norge kan man antagligen börja se sig om efter ett annat jobb. Visserligen säger sig bara en procent av finländarna alltid acceptera baksmälla som förklaring, men de som fördömer sjukskrivning dagen efter är betydligt färre än i övriga Norden, 71 procent mot exempelvis 86 procent av norrmännen.

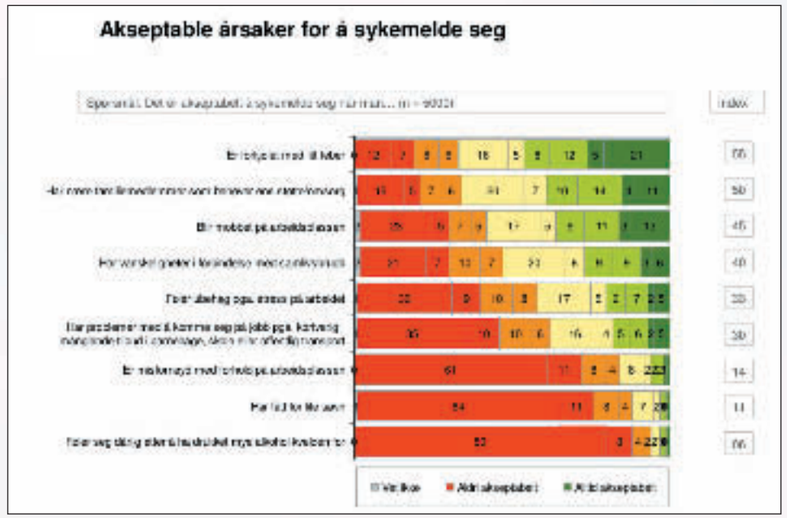

Tillbaks till jobbet

Det finns också variationer om hur länge man kan stanna hemma. Norrmän och danskar anser 16 till 17 dagar är godtagbart, medan finländare och islänningar tycker man ska gå tillbaks till jobbet senaste efter en vecka. Mobbning på jobbet är däremot något som alla tycker kan vara orsak till lång sjukskrivning, 21 dagar ansåg alla tillfrågade i snitt och hela 34 dagar tyckte norrmännen. I Danmark uppfattas 39 sjukdagar som en rimligt lång rehabilitering för att återhämta sig från jobbstress. Det intressanta är att folk som jobbar få timmar per vecka accep-terar flest sjukskrivningsdagar på grund av stress. Däremot kan en majoritet av nordborna - med övervikt för norrmän och svenskar - tänka sig att gå tillbaka till jobbet under en sjukdomsperiod, ifall arbetsgivaren bara gör det praktiskt möjligt.

Överlag anser unga nordbor och anställda inom den offentliga sektorn, jämfört med privatanställda, oftare att man kan sjukskriva sig. De som jobbar många timmar i veckan har en mer negativ attityd till sjukskrivningar än folk med kortare arbetsdagar. Kvinnor förhåller sig något mer restriktivt till sjukskrivning än män.

Tusen i vart land

De här uppgifterna framgår ur den färska nordiska jämförelsen om sjukskrivningar som Nordiska ministerrådet beställt. Tusen personer i vart och ett av de fem nordiska länderna intervjuades per telefon. Attitydundersökningen ingår i en större utredning om den nordiska ohälsan som ska ligga till grund för politiska beslut. I två år har en nordisk tjänstemannagrupp sökt svaret på varför skillnaden i sjukskrivningar är så stor mellan de nordiska länderna. Det visade sig att jämförelser är mycket vanskliga att göra på grund av olikheter i det statistiska underlaget - och också att effekterna av de åtgärder som genomförts är svåra att analysera.

- Om någon hade en bild av att vi skulle finna en magisk trollstav som tar bort sjukfrånvaron så var det fel, säger medicinalrådet Asko Aalto som lett utredningsarbetet de senaste åtta månaderna.

Därför ägnade gruppen mycket tid åt att diskutera statistiska problem och att kartlägga uppsjön av politiska initiativ i de nordiska länderna.

- Det är svårt att se vad som lett till vad, överlappningarna är många.

Men klart är att attityderna hos ländernas medborgare till sjukskrivningar spelar en viss roll. Däremot tycks nivåerna på ersättningssystemen inte ha någon betydelse, Norge har exempelvis 100 procent sjukersättning, Island 23 procent, men först efter 14 dagar.

Frågan om sjukskrivningar är politiskt laddad och har under hela 2000-talet varit en källa till intensiv debatt. Forskarna har därför nöjt sig med att kartlägga nuläget.

- Vi har undvikit politiska ställningstaganden, de hör inte till tjänstemännen, säger Aalto.

I en nordisk jämförelse toppar Sverige sjukskrivningsstatistiken, även i ett EU-perspektiv, följt av Norge. Danmark och Finland ligger mycket längre ner i tabellen, och även Island.

Företagshälsovård

Finland och Sverige har under de senaste två decennierna haft en liknande ekonomi med djup depression i början av 90-talet. Ändå är skillnaden i sjukskrivningstalen stor. Asko Aalto är själv övertygad om att det handlar om att företagshälsovården i Finland är obligatorisk.

- Jag har talat mycket om den finländska företagshälsovårdens betydelse, men jag kan ju inte föreslå att alla borde bygga upp liknande system.

- I Finland har de läkare som företaget anlitar för sina anställda ständig insyn i hur personalen mår, och inom några dagar ska den sjukskrivne kontaktas av läkaren för rådgivning. Forskning i Sverige visar att det kan ta månader innan en sjukskriven första gången får träffa Försäkringskassans läkare för att göra upp en personlig rehabiliteringsplan vid så kallade avstämningsmöten. Den svenska regeringen har nu beslutat att systemet ska ändras så att företagshälsovårdens ställning stärks.

Finland är det land som haft den stabilaste utvecklingen av sjukfrånvaro, medan sjukskrivningarna i Norge och Sverige karaktäriseras av fluktuationer. I Sverige har sjukskrivningarna gått ner med 40 procent på bara fyra-fem år, men samtidigt har antalet personer som fått sjukersättning (tidigare sjukpension) ökat dramatiskt. Totalkostnaden för samhället har därmed också ökat. Överhuvudtaget verkar konjunkturen inte ha någon effekt; i Norge har man registrerat såväl minskade sjukskrivningar som högre tal i samband med högkonjunkturer. Forskarna reserverar sig för att förändringar i arbetsmiljön eller ersättningssystemen kan erbjuda förklaringar.

SYKEFRAVÆR I NORDEN
Kan vi lære av hverandre? Om regelverk og utviklingstrekk i de nordiske landene.
Rapport, Kontaktgruppe for sykefravær i Norden 2007.
www.norden.org/arb